

**“Наврўз”байрами тарихи ва аҳамияти: “Наврўз” мавзусидаги
рангтасвир асарлари таҳлили**

К. Беҳзод номидаги МРДИ

Рангтасвир (дастгоҳли) магистратура мутахассислиги

2-курс, Ваҳобжонов Бобур

Аннотация

Ушбу мақолада “Наврўз” байрами тарихи унинг ёш авлод тарбиясида тутган ўрни ва аҳамияти ҳақида сўз юритилиб, “Наврўз” мавзусидаги рангтасвир асарлари таҳлили келтирилади.

Аннотация

В данной статье освещается роль национального праздника «Наврўз» в воспитании подрастающего поколения и дается анализ художественных произведений на тему «Наврўз».

Annotation

This article highlights the role of the national holiday "Navruz" in educating the younger generation and provides an analysis of works of art on the theme "Navruz".

Калит сўзлар: “Наврўз” байрами, миллий урф-одатлар, Аслиддин Исаев, Юрий Чернышев

Ключевые слова: Национальный праздник «Наврўз», национальные традиции, Аслиддин Исаев, Юрий Чернышев

Key words: National holiday "Navruz", national traditions, AsliddinIsaev, Yuri Chernyashev

Хар бир тараққий этган, маданиятли халқнинг ўз тили, урф одати, адабиёти, асари атиқалари, анъанавий моддий ва маънавий бойликлари бўлади. Ўзбек халқи ҳам дунёдаги энг қадимий маданиятга эга бўлган халқлардан бири сифатида ўзининг маънавий ва моддий хазинасига эга. Ўтмиш авлодларимиздан бизга қадимий урф-одатлар, тантаналар,

халқона мерос бўлиб авлоддан-авлодга ўтиб келган. бу билан биз ҳақли равишда фахрлансак арзийди. Хар бир халқ ана шу удумлар, урф-одат, ўтмишга чуқур томир отиб кетган ўқ илдизлари билан жаҳон маданиятида ўзига хос ўрин тутади¹.

Одамзод онгли ҳаёт кечира бошлагандан буён вужудга келган урф-одату маросимлар, удум ва анъаналарни ҳисоблаб чиқиш кийин. Миллий урфодат ва анъаналарда бутун бир халқнинг ижтимоий эҳтиёжлари, ахлоқ нормалари, манфаатлари, амалий тажрибалари ва тарихий яшаш шароитлари узига хос равишда мужассамланган булади. Улар халқнинг фаолияти жараёнида тугилади, хар бир халқ бу тун тарихи давомида яшаш шароитининг характери ва хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда кишилар уртасидаги муносабатларнинг маълум нормада йул-йуриқларини яратади. Бу норма ва йул-йуриқлар авлоддан-авлодга утиш билан такрорланиб, урф-одатлар ва анъаналарга айланиб қолади².

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, қадим қадриятларимиз ажралмас бир бўлаги, урф-одатларимиз маржон шодасини бирдек мужасамлаштирувчи янгиланиш, яшариш байрами “Наврўз”, неча асрлар давомида минг йилликлар тарихини аждод-у авлодларимиз шуурига сингдириб, халқимиз маънавий-маданий турмуш тарзи ва ҳаётини бойитиб келмоқда.

Наврўз Ўрта Осиё ва Яқин Шарқ халқларининг қадимий, анъанавий янги йил байрами. Наврўз байрами Ўрта Осиёда ислом дини қабул қилинмасдан анча илгарироқ мавжуд бўлган. Наврўз байрами ҳақида Абу Райҳон Берунийнинг «Китоб ат тақвим» («Тушунтириш») ва «Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар» асарларида маълумот берилади. Маҳмуд Қошғарийнинг «Девони **ЛУҒОТИТ** турк» асарида

¹Маҳмуд Саттор “Ўзбекудумлари” “Фан” нашриёти - 1993йил

²Х.Алимов «Миллийлик ва ижтимоий руҳият» Т. 1992 й

баҳорга ва Наврӯз байрамига бағишланган халқ лирик қўшиқларидан намуналар учрайди. Умар Хайёмнинг «Наврӯзнома» китобида Наврӯз байрами ҳақида қимматли маълумотлар бор.

Қуёшнинг ҳамал буржигга кириши, кеча билан кундузнинг баробар келиши йил боши ҳисобланган. Бу эски қуёш йили ҳисобида фарвардин ойининг аввалига (22 март) – кеча билан кундузнинг узая бошлаши, табиатда жонланиш, баҳорнинг бошланиш даврига тўғри келади. Буни кичик Наврӯз байрами ёки оммавий Наврӯз байрами дейилган. Фарвардиннинг олтинчи куни эса катта Наврӯз байрами ёки махсус (хусусий) Наврӯз байрами деб аталган. Анъанага кўра, кичик Наврӯз байрамдан бошлаб ҳамма нарса амалга киради деб ҳисоблашган.

Наврӯз байрамини пайдо бўлишини бизгача етиб келмаган қадимий паҳлавий китоблардаги маълумотлар асосида Абулқосим Фирдавсий ўзининг «Шоҳнома» асарида ярим афсонавий шоҳ Жамшид номи билан боғлайди. «Жамшид темир эритиб қуроқ ясашни, ип йигириб, тўқиб, кийим тикишни, уй, ҳаммомлар қуришни ихтиро қилади, сўнг кишиларни ўз қобилияти ва хунарига қараб гуруҳ-табақаларга ажратади. Ниҳоят, бир куни бир тахт ясатиб, унда осмонга кўтарилади, бу фарвардиннинг биринчи куни эди. Ҳамма жуда бахтиёр, ғаму-андуҳни унутиб, шу куни барча Жамшидни табриклайди ва байрам янги йил боши бўлиб анъанага айланиб қолади».

Тарихий манбаларга қараганда, Наврӯз байрамини ўтказиш ахмонийлар давридан бошлаб анъанага айланиб қолган ва Ўрта Осиё, Эрон, Афғонистон халқларида энг катта байрам ҳисобланган. Бу ўлкаларга ислом дини киритилган пайтда Наврӯз байрами таъқиқланган. Аммо подшо саройларида расмий сифатда байрам этилмаса-да, халқ ўз севган байрамини давом эттирган. Шунинг учун ҳам Ўрта Осиё ва Эрон халқлари араб халифалиги ҳукмронлигидан қутилган давр (9-10 асрлар)дан бошлаб Наврӯз байрамини ўтказиш яна расмий тус олган. Абу Райҳон Беруний «Ёдгорликлар» китобида маълумот

беришича, байрам фарвардиннинг олтинчи куни, яъни катта Наврўзга қадар давом этган. Сосоний подшолари 6 кунда 6 тоифа халқни қабул этганлар ва тортиқлар улашганлар. Наврўз байрами куни маҳбусларни озод қилиш анъанаси ҳам бўлган. Умар Хайёмнинг «Наврўзнома» китобида ёзишича, Наврўз байрамини ўтказишнинг шохлар учун махсус тартиб қондаси бўлган. Уй-жойларни тозалаш, кўкат ва гуллар билан безаш, ота-она, яқин кишилар билан дийдорлашиб келиш, марҳумлар қабрларини зиёрат қилиш қабилар оддий халқ орасида ҳам одат тусига кириб қолган. Тожик ва Эрон халқларида Наврўз байрами дастурхонига номи «С» ҳарфидан бошланадиган етти хил овқат қўйиши («Хафтсин») одати бор. Бошқа халқлар сингари, ўзбеклар ҳам бу кунни қадим замонлардан буён янги йилнинг бошланиши деб қувонч билан қарши олганлар. Наврўз байрамининг бошланишидан бир неча кун илгари тайёргарлик қўрилган. Одатда Наврўз байрамидан 15 кун олдин бугдой ёки арпани ундиришга қўйилган ва унинг майсасидан Наврўз байрами кунлари сумалак қилинган. Ёшлар Наврўз байрамини кечаси билан ухламасдан эртақ ва ҳикоялар айтишиб, ўйин-кулгу билан кутиб олишган. Наврўз байрамининг биринчи куни отчопар, улоқ, кураш сингари ўйинлар, сайил ўтказилган. Ёшлар баҳор ҳақида қўшиқ айтганлар. Агар Наврўз байрами арафасида бирор киши вафот этган бўлса, дафн этиш кечиктирилган. Наврўз байрамида мотам маросимлари ўтказилмаган.

Наврўз байрамида кўкат чучвараси, ялпиз сомса каби янги таомлар пиширилган. Наврўз байрами халқ ўртасида баҳор байрами бўлиб қолмоқда. Наврўз байрами 70-йиллардан бошлаб Ўзбекистоннинг шаҳар ва қишлоқларида анъанавий тарзда кенг нишонланмоқда. Яқин Шарқ мамлакатларида Наврўз байрами расмий янги йил байрами ва йил боши ҳисобланади³.

³«Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси» Ташкент-2019.

Бугунги кунда мухтарам президентимиз ва ҳукуратимиз ташаббуслари билан, тарихимизни ўрганиш, миллий урф-одат, анъаналиримизни ёшлар ўртасида тарғиб қилиш. Миллий байрамларимиз аҳамиятини улар онгига сингдириш масалалари бўйича кўплаб чора тадбирлар амалга оширилмоқда. Ушбу олиб борилаётган маърифатпарварлик ишларига ўз хиссасини қўшиб келаётган жонкуярлар қаторида Ўзбекистон балки чет давлатларда ҳам ўз яратган санъат намуналари билан кўплаб инсонлар қалбига кириб бора олган рассомларнинг ҳам борлиги кўнгилни қувонтиради. Ўз асарларида миллий урф-одат, анъаналиримизни куйга солаётган ижодкорларимиз нафақат ўсиб келаётган ёш авлод рухиятига ижобий таъсир этиб қолмасдан, маъданий ҳаётимиз сарчашмалари бўлган миллий байрам, маросимларимиз довуғини бутун жаҳонга танитишмоқда. Шундай рассомлардан бири таниқли рассом Аслиддин Исаевдир. Унинг триптих шаклида абстракционизм услубида яратилган “Наврўз” асари қадимий байрамимиз, урф-одатларимизнинг янгича миллий руҳдаги талқинидир. Асардаги ранглар жозибаси ва янгича моҳирона ёндошув, “Наврўз” байрамининг нақадар мафтункор ва тарихан бой эканлигидан далолат беради.

“Наврўз” байрами серқирра ижодкорларимиз ишларида доимо турли рангларда турфаланади. Жумладан, Юрий Черняшевнинг “Наврўз” асари унинг фаолиятида муайян ижодий даврнинг якуни бўлди. Чирчиқ тоғлари узок йиллар мобойнида баҳор манзараларига бағишлаб яратилган кўпгина асарларининг сарчашмаси бўлган. Ушбу ижодий асарнинг бош ғояси – баҳор байрами, “Наврўз” ер юзида ҳаётнинг, барча тирик жонзотнинг уйғониши рамзидир. Композиция марказида сумалак пишираётган аёллар образи. Улар қозон атрофида ўтирар эканлар, гўёки қуёш атрофидаги маржон шодасини эслатадилар. Совуқ ранг – кўк ҳамда илиқ-сарик ранг “тўқнашуви”, рангтасвирнинг

майин баҳорий ривожланиши билан кўкламнинг шоирона образини намоён этади⁴.

Бугунги кун ўзбек рангтасвирида долзарб вазифлардан бири шу кунгача миллий анъаналаримизга бўлган қизиқиш ҳамда эътиборни орттириш руҳида таниқли рассомларимиз томонидан яратилган ижодий ишларини ўрганиб чиқиб, уларни таҳлил қилган ҳолда, янги ғоя ва фикрлар, ранглар билан бойитилган асарларни янада кўпроқ яратиш ва шу орқали қадим кадриятларимизни нафақат ўзбек ёшлари ва халқи орасида, балки бутун жаҳон миқёсида тарғиб этишдир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Махмуд Саттор “Ўзбек удумлари” “Фан” нашриёти – 1993 йил
2. Х.Алимов «Миллийлик ва ижтимоий рухият» Т. 1992 й
3. «Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси» Тошкент-2019.
4. Ижодимиз ҳақида гапирсак.. 2006 йил 45-76 бб
5. Рахим Ахмедов “Yozuvchi” нашриёти 2001й

⁴Ижодимиз ҳақида гапирсак. 2006 йил ст 45-76